

Eiropas Reģionālo vai minoritāšu valodu harta

**Iespēja reģionālajām
un minoritāšu
valodām.**

Рамачная програма супрацоўніцтва для Арменіі, Азербайджана,
Грузіі, Рэспублікі Малдова, Украіны і Беларусі

Programmatic Cooperation Framework for
Armenia, Azerbaijan, Georgia, Republic of Moldova, Ukraine and Belarus

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Harta – iespēja
reģionālajām un
minoritāšu valodām

VALODAS LIETOŠANA TO STIPRINA. LIETOJĒT TO, NEĻAUJĒT TAI IZZUST!

Daudzās Eiropas valstīs sastopamas autohtonas iedzīvotāju grupas, kas runā citā valodā, nekā vairums valsts iedzīvotāju. Šādu reģionālo vai minoritāšu valodu runātāju skaits ievērojami mainās, tāpat kā viņu juridiskais statuss konkrētajās valstīs. Tomēr visas šīs grupas vieno lielāka vai mazāka nestabilitāte.

Eiropas Reģionālo vai minoritāšu valodu harta ir vienīgais līgums pasaulē, kas aizsargā un attīsta tradicionālās reģionālās un nacionālo minoritāšu valodas.

Valodas izžušanu iespējams apturēt un pat pavērst pretējā virzienā – daudzās valstīs sastopami piemēri, kad jaunākā paaudze mācās un lieto tradicionāli viņu ģimenēs un reģionos lietotās valodas.

Tomēr, tā tas nav ar visām Eiropas valodām. Dažu valodu runātāju skaits tiešām nepārtraukti samazinās. Ja tas netiks labots, šāda tendence nenovēršami beigsies ar valodu izmiršanu teritorijās, kur tās tradicionāli lietotas gadsimtiem ilgi un kur tās veido būtisku reģionālās integritātes daļu.

REĢIONĀLĀS VAI MINORITĀŠU VALODAS

Hartā ietvertas valodas, kas atšķiras no valodas/-ām, kurās runā lielākā daļa iedzīvotāju, pat ja šajās valodās runājošo skaits ir neliels. Imigrantu valodas vai valsts valodas dialekti netiek uzskatīti par reģionālajām vai minoritāšu valodām.

VALODAS LIETOŠANA IKDIENĀ

Hartā sniegtas precīzas norādes par to, kā ikdienas dzīvē aizsargāt un attīstīt minoritāšu un reģionālās valodas. Valstīs nepieciešams nodrošināt šajās valodās pieejamu izglītību, pakalpojumus, piemēram, presi, radio, televīziju vai jaunākos informācijas līdzekļus, kā arī valsts pārvaldes pakalpojumus.

Ar hartas palīdzību tiek veicināta reģionālo vai minoritāšu valodu lietošana visos mūsu ikdienas dzīves posmos – no ielu norādēm līdz veselības aprūpei un darbam ar valsts iestādēm

UZSVARS UZ VALODAS LIETOŠANU

Reģionālo un minoritāšu valodu runātājiem ir būtiska nozīme savas valodas uzturēšanā, to efektīvi lietojot visās sabiedriskās un privātās dzīves jomās. Valoda var attīstīties tikai tad, ja tā tiek lietota regulāri.

MIERA UN SAVSTARPĒJAS SAPRATNES VEICINĀŠANA

Reģionālo vai minoritāšu valodu cienīšana un to lietošanas veicināšana nekonfliktē ar valstu oficiālajām valodām un nepieciešamību tās apgūt. Gluži pretēji – reģionālo vai minoritāšu valodu atzišana un šo valodu runātāju un viņu kultūru cienīšana veicina savstarpējo sapratni sabiedrībā.

Valodu un ar tām saistīto kultūru cienīšana veicina valsts vienotību, nevis sašķeltību. Tas ir labākais un bieži vien vienīgais veids kā integrēt cilvēkus ar atšķirīgu valodu un kultūru.

VIENOTS REGULĒJUMS EIROPAS VALSTĪM

Harta ir vienīgais starptautiski saistošais instruments, kas paredzēts minoritāšu valodu aizsardzībai. Tā dod labumu valstīm, kas to parakstījušas, nodrošinot vienotu un starptautiski atzītu regulējumu to valodas politikām.

Harta un Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību atspoguļo pastāvīgās Eiropas Padomes bažas par nacionālo minoritāšu aizsardzību.

PLATFORMA SADARBĪBAI STARP VALSTĪM UN NVO

Valodai draudzīgu politiku iespējams izveidot, tikai sadarbojoties ar cilvēkiem, kas runā attiecīgajā valodā. Visas puses gūst labumu no šīs sadarbības. Veiksmīga hartas īstenošana atkarīga no cieša dialoga starp amatpersonām un sabiedrību.

UZRAUDZĪBA – BŪTISKS SOLIS

Regulāri uzraugot, kā šī harta tiek īstenota, valstīs tiek nodrošināts, ka līgums ir ilgtspējīgs un uz attīstību vērst instruments. Uzraudzības process bieži jau tā sākuma stadijā ir palīdzējis informēt iestādes par to valodas politiku potenciālu vai trūkumiem. Tas arī veicinājis konstruktīvu kontaktu izveidošanu starp iestādēm un attiecīgo valodu runātājiem. Tiek veidoti arī kontakti starp dažādām valodu grupām.

HARTAS IETEKME

Hartas īstenošanas sākumposmā jau veikti vairāki uzlabojumi. Īstenošanas gaitā atrisinātas citas problēmas. Harta ir visa pamatā – tā izveidota, lai aizsargātu un atbalstītu visas valodas, ļaujot tām attīstīties un stiprināt Eiropas lingvistisko dažādību.

Hartas process

Iekļauti trīs galvenie partneri:

- Eiropas Padome
- valsts
- NVO/valodu runātāju pārstāvji

KONSTRUKTĪVS DIALOGS

Harta ir līgums, ko izveidojusi Eiropas Padome un kas tiek regulāri uzraudzīts.

Kā jau daudzas Eiropas Padomes konvencijas, arī šī tiek uzraudzīta ar divlīmeņu pieejas palīdzību. Pirmajā līmenī valsts ziņo par to, kā tiek īstenots līgums.

Otrais līmenis balstīts uz uzraudzību, ko veic neatkarīga Ekspertu komiteja, ko ievēl Eiropas Padomes Ministru komiteja.

Uzraudzības procesā iesaistītas visas puses – Eiropas Padome, valstu iestādes un NVO/valodu runātāju pārstāvji. Tādējādi visām pusēm tiek nodrošināta telpa pastāvīgam dialogam un valodu runātājiem tiek nodrošināta centrālā pozīcija Hartas īstenošanas procesā

VALSTS

Valsts paraksta un ratificē hartu, uzdodot dažādus pasākumus valodām, kas tiek aizsargātas saskaņā ar Hartas III daļu (vismaz 35 no 68 pasākumiem).

Nākamā gada laikā pēc ratifikācijas valsts iesniedz savu pirmo ziņojumu par politiku, kas izstrādāta saskaņā ar Hartas II daļu, un par pasākumiem, kas veikti šo valsts akceptēto III daļas noteikumu īstenošanā. Ik pēc trim gadiem tiek iesniegti arī pārējie ziņojumi. Valsts parasti sastāda ziņojumu, konsultējoties ar reģionālo vai minoritāšu valodu runātāju pārstāvjiem. Šī prakse ir ieteicama, jo tā uzlabo savstarpējo sapratni un daudzos gadījumos ļauj atrisināt problēmas.

Valstij jāpublicē savs periodiskais ziņojums. Tas tiek publicēts arī hartas tīmekļa vietnē.

Eiropas Padome var organizēt seminārus vai sanāksmes, lai palīdzētu valstij sagatavoties hartas ratifikācijai. Valsts var arī organizēt sanāksmes ziņojumu sagatavošanas un šo ziņojumu izplatīšanas laikā. Šādi semināri vai sanāksmes var tikt organizētas kā daļa no informācijas izplatīšanas procesa par Ekspertu komitejas pārbaudes ziņojumu un ieteikumiem, ko pieņēmusi Eiropas Padomes Ministru komiteja.

NVO / VALODU RUNĀTĀJU PĀRSTĀVJI

NVO un citi iesaistīto valodu runātāji tiek aicināti jebkurā laikā informēt valsti un Eiropas Padomi (ar Hartas sekretariāta starpniecību) par jautājumiem, kas saistīti ar Hartas īstenošanu. Viņi tiek aicināti arī aktīvi piedalīties ziņojumu sagatavošanā, ko izstrādā valsts.

Uzraudzīšanas procesā, kas seko pēc valsts ziņojuma sagatavošanas, notiek konsultācijas ar NVO un citiem valodu runātāju pārstāvjiem. Viņi var arī uzņemties iniciatīvu šajā procesā, aktīvi informējot Hartas sekretariātu par jautājumiem, kas saistīti ar līguma īstenošanu.

EKSPERTU KOMITEJA

Ekspertu komiteja regulāri uzrauga to, kā valstis piemēro hartu. Tā pārbauda katru valsts iesniegto ziņojumu un sagatavo vērtējuma ziņojumu Eiropas Padomes Ministru komitejai.

Valstī likumiski nodibinātās iestādes vai asociācijas var pievērst Ekspertu komitejas uzmanību jautājumiem, kas saistīti ar valsts īstenojamiem pasākumiem.

Sagatavojot šo vērtējuma ziņojumu, Ekspertu komitejas pārstāvji parasti apciemo arī valsti, lai saņemtu detalizētu informāciju no atbildīgās iestādes un attiecīgo valodu runātāju pārstāvjiem (klātienēs vizītes). Šāda prakse nodrošina, ka līgums tiek saglabāts kā dzīvs un progresējošs instruments.

MINISTRU KOMITEJA

Ministru komiteja (kas sastāv no Eiropas Padomes dalībvalstu ārlietu ministriem), pamatojoties uz Ekspertu komitejas pārbaūžu rezultātiem, izveido ieteikumus valstīm, kas ratificējušas hartu. Ministru komitejas ieteikumi ir līguma autoritatīvākais instruments. Valstis parasti nekavējoties reaģē uz ieteikumiem, kuri ietekmējuši daudzu šo valstu politikas

CAURREDZAMĪBAS PRAKSE

Hartas process ir caurredzams. Valstu ziņojumi (ik pēc trim gadiem), Ekspertu komitejas novērtējuma ziņojumi un Ministru komitejas ieteikumi publiski pieejami Eiropas Padomes tīmekļa vietnē.

Hartas kopsavilkums

HARTAS STRUKTŪRA

I daļa

I daļā definēts Hartas priekšmets.

II daļa

II daļā tiek izklāstīta "Hartas būtība". Tās būtība ir atzinums, ka reģionālo vai minoritāšu valodas ir kultūras mantojuma izpausmes. II daļā minētie noteikumi attiecas uz visām valodām, kas tradicionāli pastāv valstī.

III daļa

Valsts īpaši apzīmē valodas, kas tiks iekļautas III daļas detalizētāko noteikumu sadaļā. Valsts apņemas īstenot vismaz 35 no 68 pasākumiem katrai valodai.

IV daļa

Hartas uzraudzība ir Hartas procesa centrālā sastāvdaļa. Uzraudzība un citi jautājumi par īstenošanu izklāstīti IV daļā.

V daļa

Hartas V daļā noteikta Hartas spēkā stāšanās un jautājumi saistībā ar tās parakstīšanu un ratifikāciju.

II DAĻA

UZVISĀM VALODĀM ATTIECINĀMIE PRINCIPI UN MĒRĶI

Hartas II daļā skartas visas reģionālās un minoritāšu valodas, kas pārstāvētas valstī, neatkarīgi no tā, vai valsts izvēlējusies valodu kā aizsargājamu saskaņā ar detalizētās informācijas sadaļu.

II daļā attiecināmi turpmāk uzskaitītie pamatprincipi.

■ Hartas pamatā ir reģionālo vai minoritāšu valodu atzīšana par kultūras bagātības pazīmi un nepieciešamība pēc tūlītējas rīcības šo valodu attīstīšanā. Daudzas valstis, kas parakstījušas Hartu, tagad aizsargā un attīsta valodas, kas tajās iepriekš pat netika atzītas kā daļa no kultūras un lingvistiskā mantojuma.

■ Hartā arī noteikts, ka valstīm jāciens reģionālo vai minoritāšu valodu ģeogrāfiskā telpa. Praksē šis princips ir spēkā, piemēram, ja valstis plāno mainīt to administratīvās robežas tādā veidā, kas negatīvi ietekmē reģionālās vai minoritāšu valodas.

■ Hartas pamatprincips – valodas nedrīkst ierobežot tikai privātās nozares ietvaros. Valodu lietošanu nepieciešams veicināt arī sabiedrībā. Pamatojoties uz šo principu, valsts un pašvaldību iestādes izveidojušas jaunus valodas lietošanas domēnus visos sabiedriskās dzīves sektoros, piemēram, izglītībā, pārvaldē, tiesās, plašsaziņas līdzekļos un ekonomiskajā dzīvē.

■ Visu līmeņu izglītība ir svarīga jebkuras valodas attīstībai. Hartā noteikts, ka valstīm jānodrošina piemēroti veidi un līdzekļi visu tās reģionālo vai minoritāšu valodu apguvei un mācīšanai. Tādējādi daudzos gadījumos veikti uzlabojumi izglītības nodrošināšanā valodā vai valodas kā mācību priekšmeta mācīšanā, ieskaitot valodas, kas netiek aizsargātas saskaņā ar detalizētāko Hartas III daļu.

— Valodām draudzīgā Hartas būtība ir meklēt pozitīvus un konstruktīvus risinājumus valodu attīstībai. Tas aicina veicināt savstarpēju sapratnistarpmās valstī esošajām lingvistiskajām grupām neatkarīgi no tā, vai tās ir vairākuma valodas, reģionālo valodu vai minoritāšu valodu runātāju grupas. Ar valodām saistītās cieņas, sapratnes un tolerances veicināšana ir Hartas pamatā. Tomēr Hartā arī skaidri pieprasīts, lai valstis aizliegtu jebkādu nepamatotu nošķiršanu, izslēgšanu, ierobežošanu vai priekšrocības saistībā ar valodas lietojumu.

— Plašsaziņas līdzekļu loma ir būtiska, lai veicinātu abpusējo sapratni un cieņu pret citiem cilvēkiem, viņu kultūrām un valodām. Hartā noteikts, ka valstīm jāiedrošina plašsaziņas līdzekļus censties sasniegt šo mērķi.

— Daudzos gadījumos reģionālo vai minoritāšu valodu runātājiem ir izcelsmes valsts, kurā valoda tiek lietota un, bieži vien tā ir dominējošā valoda. Hartā tiek pieprasīts, lai valstis aktīvi veicina apmaiņu ārpus valstu robežām. Tas var attiekties uz vairāku veidu apmaiņu, piemēram, mediju pieejamību, kultūras kontaktus vai sadarbību valodas apguves mācību priekšmeta izveidē.

III DAĻA

98 PASĀKUMU IZVĒLE SEPTIŅĀS SABIEDRISKĀS DZĪVES JOMĀS

Hartas III daļā iekļauti 68 panti ar 98 pasākumiem, kas paredzēti šajā daļā noteikto aizsargājamo valodu atbalstīšanai. Katrai valodai jāpiemēro vismaz 35 pasākumi 6 sabiedriskās dzīves jomās. Tomēr, atspoguļojot Hartas būtību, vairumam valodu valstis ir izvēlējušās piemērot vairāk pasākumu, nekā minimāli noteikts. Piemēri par pasākumu īstenošanu praksē:

Izglītība

- Valodu runātāji var sūtīt savus bērnus skolā, kas pilnībā nodrošina izglītību viņu valodā, vai vismaz māca viņu valodu kā mācību priekšmetu visos attiecīgajos skolu līmeņos – no pirmskolas līdz universitātei.
- Valstij jānodrošina šī izglītība, kā arī pienācīga apmācība skolotājiem.

Tiesa

- Valodas runātāji var lietot savu valodu tiesā, nemaksājot par mutvārdu vai rakstveida tulkošanu.
- Valstij arī jānodrošina, ka šajā valodā iesniegtie dokumenti ir derīgi tiesā.

Darbs ar administratīvajām iestādēm

- Valodu runātāji var aizpildīt veidlapas un sazināties ar iestādēm savā valodā, viņi var lietot savu vārdu un vietu nosaukumus viņu pašu valodā, un viņu valoda tiek lietota zīmēs.
- Valstij jānodrošina administratīvā kompetence, lai nodrošinātu klientu apkalpošanu konkrētajā valodā.

Plašsaziņas līdzekļi

- Valodu runātāji gūst labumu no radio un televīzijas kanāliem vai televīzijas programmām, kas regulāri tiek pārraidītas viņu valodā ar valsts vai privāto apraidītāju palīdzību; viņi var arī lasīt avīzes, un viņiem ir pieeja audiovizuālajiem materiāliem minoritāšu valodās.

■ Valstij jāatbalsta informācijas pārraidīšana attiecīgajā valodā kā daļa no sabiedriskās apraides, vai jāiedrošina privātos apraidītājus iekļaut šos pakalpojumus, kā arī pienācīgi jāatbalsta cita veida informācijas pārraidīšana, piemēram, ar tiešsaistes starpniecību.

Kultūras aktivitātes

■ Runātājiem ir pieeja kultūras aktivitātēm, viņu valodā publicētām grāmatām un bibliotēkām; terminoloģijas attīstībai valodā.

■ Valsts uzņemas veicināt un finansiāli atbalstīt dažādas kultūras aktivitātes un nodrošināt, ka valodas pārstāvji ir iesaistīti kultūras aktivitāšu plānošanā.

Ekonomikas un sociālā dzīve

■ Valodu runātāji var lietot savu valodu, meklējot sociālo atbalstu un aprūpi, un valodas lietojums tiek atbalstīts visos ekonomikas dzīves sektoros.

■ Valstij ir pienākums izskaust visus valodas lietošanas ierobežojumus darbavietās, kas nav skaidri pamatojami ar praktiskiem iemesliem.

Apmaiņa starp valstīm

■ Valodas runātājiem ir pieeja aizrobežu televīzijai un radio, kopīgām kultūras aktivitātēm un citiem labumiem no atvērtajām robežām ar kaimiņvalstīm, kur runātāju valoda tiek lietota.

■ Valsts uzņemas atbalstīt pārrobežu aktivitātes, ja nepieciešams, izveidojot līgumus ar kaimiņvalstīm.

Harta var izmainīt iedzīvotāju ikdienas dzīvi

Harta ietekmē reģionālo vai minoritāšu
valodu vietu ikdienas dzīvē vairākos veidos.

VALODAS RUNĀTĀJIEM IR BŪTISKA LOMA

Ir ļoti svarīgi izprast Hartas būtību kā procesu reģionālo vai minoritāšu valodu aizsardzībā un attīstībā. Līdz šim svarīgākā loma šajā procesā ir ar Hartu aizsargāto valodu ikdienas lietotāju loma. Valodas nākotne atkarīga no tās ikdienas lietošanas privātajā un sabiedriskajā dzīvē. Tā balstās uz izvēlēm saistībā ar izglītību, informācijas līdzekļu ikdienas lietošanu un kultūras aktivitātēm. Tā atkarīga no izveles lietot reģionālās vai minoritāšu valodas, kur vien iespējams – administrācijā un darbā ar iestādēm. Bez šī ikdienas ieguldījuma citas pūles ir bezjēdzīgas.

Tālāk minēti tikai daži piemēri par to, kā šī Harta būtiski ietekmējusi dažādas cilvēku ikdienas darbības jomas:

- ▶ iespēja runāt un mācīties skolā savā valodā;
- ▶ iespēja aizpildīt oficiālās veidlapas savā valodā;
- ▶ ielu zīmju un vietu nosaukumu attēlošana savā valodā;
- ▶ radio klausīšanās, televīzijas skatīšanās vai avižu lasīšana savā valodā
- ▶ bagātīgas kultūras baudīšana visās tās jomās – literatūrā, teātra izrādēs, koncertos, festivālos un video darbos savā valodā, un atspoguļojot savu kultūru.

HARTAS TĪMEKĻA VIETNĒ ATRADĪSIT:

- ▶ pilnu Eiropas Reģionālo vai minoritāšu valodu hartas tekstu un tās paskaidrojošo ziņojumu;
- ▶ valstu, kas parakstījušas un ratificējušas hartu, sarakstu;
- ▶ to valodu sarakstu, uz kuru attiecināma Harta;
- ▶ visus periodiskos ziņojumus par valstīm, Ekspertu komitejas vērtējuma ziņojumus un ieteikumus, ko valstīm devusi Eiropas Padomes Ministru komiteja;
- ▶ saites uz citiem avotiem un ar Hartu saistīto literatūru;
- ▶ vadlīnijas iestādēm par to, kā sagatavot periodiskos ziņojumus;
- ▶ ziņas un informāciju par Hartas lietošanu.

www.coe.int/minlang

Izveidojis Eiropas Reģionālo vai minoritāšu valodu hartas sekretariāts sadarbībā ar Komunikācijas direktorātu

Šis dokuments sagatavots, izmantojot Eiropas Savienības un Eiropas Padomes kopprojekta līdzekļus. Tajā paustie viedokļi nekādā gadījumā nav uzskatāmi par tādiem, kas atspoguļo Eiropas Savienības uzskatus.

Eiropas Padomes Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu harta ir vienīgais līgums pasaulē, kura mērķis ir aizsargāt un veicināt tradicionālas reģionālās un valstu minoritāšu valodas. Hartā ir sniegtas precīzas pamatnostādnes par to, kā šīs valodas būtu jāizmanto ikdienas sabiedriskajā dzīvē. Latviešu valoda ir viena no tradicionāli Baltkrievijā lietotajām mazākumtautības valodām.

Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu hartas sekretariāts

Eiropas Padome
F-67075 Strasbourg Cedex
Tālrunis: (reģistratūra) +33 (0)3 88 41 20 00
minlang@secretariat@coe.int

www.coe.int/minlang

LAV

Eiropas Padome ir Eiropas vadošā cilvēktiesību organizācija. Tajā apvienojušās 47 valstis, tostarp 28 Eiropas Savienības dalībvalstis. Visas Eiropas Padomes dalībvalstis ir parakstījušas Eiropas Cilvēktiesību konvenciju - līgumu, kurš radīts, lai aizsargātu cilvēktiesības, demokrātiju un tiesiskumu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa pārrauga šīs Konvencijas īstenošanu dalībvalstīs.

www.coe.int

Eiropas Savienība ir unikāla ekonomiska un politiska partnerība starp 28 demokrātiskām Eiropas valstīm. Tās mērķis ir nodrošināt mieru, pārticību un brīvību tās 500 miljoniem pilsoņu godīgākā un drošākā pasaulē. Lai to īstenotu, ES valstis veido ES pārvaldības iestādes un pieņem tās tiesību aktus. Galvenās iestādes ir Eiropas Parlaments (kas pārstāv Eiropas iedzīvotājus), Eiropas Savienības Padome (kas pārstāv valstu valdības) un Eiropas Komisija (kas pārstāv ES kopējās intereses).

<http://europa.eu>

Рамачная праграма супрацоўніцтва для Арменіі, Азербайджана, Грузіі, Рэспублікі Малдова, Украіны і Беларусі

Programmatic Cooperation Framework for
Armenia, Azerbaijan, Georgia, Republic of Moldova, Ukraine and Belarus

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe